



KRAKEN

Av Idar Kristiansen
III. Thor Erdahl

De hadde sløyd fisken, den første loddetorsken som det året blei levert i Havningsberg. Fire velfødde langsvømmere hadde han Monssa lagt til side for eget bruk. Men tre hundre og tredve sjøgubber kunne han kaste på kaia fremfor hopen av storøyde karer som fiskere skulle være, men enda vanskelig fattet fangsten og den utrulige appetitten etter jupsagn som de her så handgripelig fikk syn for.

— Kordan i helsike har det her gått for sæ? var det en som ville vite. — E det nån av dokker andre som har lagt merke tel at lodda e kommen? De va ute i snaut fire tima, før stormen braut laus! Æ trur han tykje e med dem!

— Reine flaksen! påsto en hjulbeint lyngsværing. — Dem har slompa borti en dott som e kommen fremfor lodda. Og flaks hadde dem også at dem berga sæ i land! Men sånt har hendt før. Æ huske en gang da æ rodde—

Visdommenfra Oladalen var ikke ny for han Monssa. Han avbraut den pratelystne fjordlappen og murret:

— Va det flaks du sa, din tufs? Du har fan ikke såpass fantasi at du skjønne ka det va om æ så stave det tel dæ! Det eneste dokker løngsværinga har fantasi tel, e tel å baktale folk! Nei så fån om det va flaks! Det va han Jaako, skal æ si dokker, — han sa fra om stormen alt før vi rodde ut i morrest. Så va det bare å holde auan åpen. Men han kom så inn i helsikas brått!

— Ka sir du, Monssa? Sa han Jaako ifra, sa du?

— Han gjorde det, ja! Den glunten ser lenger enn tel nasetippen sin. Men no e æ svolten. Det skal smake med mølja!

Det var blitt folksomt i bua mens de var roen. En båt med barkebrøds-ættlinger fra *Raisi* var ankommet. De hadde gammel avtale med han Rasmus G om buleie. Nå hadde de voldtatt hele rommet, som Simo sa det, og slengt sakene sine fra seg i et vilt virvar rundt ovnen. Det fantes ikke fotplass hverken for han Monssa eller for de øvrige i laget.

Han Monssa blei arg.

— Se for helvete tel å få feid bosse dokkers av golvet her, murret han til høvedsmannen, — før æ tar dæ og feie med! Vi har tenkt oss mat no, og vil nødig ha skjittlarka som dokker opp i møljegryta!

De likte ikke denslags prat, reissaværingene. Kanskje hadde de for vane å jule opp sjølapper hjemme i Sørkjosen. Over armen til han Monssa kunne Jaako se at de tre der inne ranket seg.

— Fan ta dæ! svor høvedsmannen og hadde fått målet tilbake.— Du trur visst at du e konge her, du!

Kanskje var han kjempe der hjemme i fattigdommen. Men han burde ikke ha snakket slik likevel. Ikke til han Lars Monssa. Ei hand skaut frem, og i neste sekundet snurret karen rundt som en styrlaus snurrebass.

— Jo visst fan e æ kongel! snakket Monssa'en smørblidt.— Og no har æ tenkt å komme med ei forordning tel. Hvis det e sånn at dokker fremdeles har tenkt å bo her, så har du pinade å teltale mæ som kong Lars! Eller så lempe æ dæ handfritt hjem tel Sokkelvika!

Han sendte stakkaren hodestups ut i svalgangen. Pargasset fulgte etter. De øvrige av Reisa-gjengen behøvde han ikke å lempe.

— Petteri, ta kjørlet der og hent vann! Hent i øverste brynnen, sjø om det e litt langt. Brynnan her nede e bare griseriet. Og du Simo, du tenne i ovnen og gjør potetesen klar! Jaako, stikk bortetter fjæra og leit ved! Bli det landligge, kommer vi tel å trenge nåt å fyre med. Så mye folk som e kommen alt, så skal æ love at flisen blir kostbar før sommars!

Det første Jaako fant, var ei avbrukken åre og en favn-lang tømmerstokk. Et godt stykke lenger fremme, kilt inn mellom steinene i ei ur som gikk rett i havet, fant han to stokker til. Russetømmer som nok hadde ligget lenge i den saltlaka som verdens fyrtårn vasker føttene i. Enda litt lenger borte fant han en trestamme av langt mørkere lèt, som negerhud omtrent. En hilsen

fra tropekyster hinsides Atlanteren, en gave fra Golfstrømmen, Ruijakystens sanne velsigner og livredder. Han dro stakkene opp bak storsteinene. Rart var det å hente brensel fra havsjøen, for én som menneske var blitt mellom treleggene i den tusenmilsskogen som visst rakk like til Kina!

Da han kom tilbake til bua, hadde han Monssa besøk. Av høvedsmannen fra *Raisi*.

— Vi godtar at du e sjefen, sa han til Monssa just som Jaako kom til døra. — Og vi har bare den unnskyldninga at vi ikke trudde dokker kom i land på den tida av døgnet. Men no får du si fra kordan vu vil ha det. For anna hus finnes ikke, om vi ikke skal grave oss ned i skavlan, vi også. En ting tel. Æ kommer aldri tel å kalle dæ anna enn det andre kalle dæ, så du vet det! Men folk, det love vi å være!

Han Monssa lo. Det meter-lange skjegget hans hoppet på magen. — Det e helt i sin orden det, Aapo-far! At du sitt her no, e bevis nok for at dokker e bra kara! Så bare kom, dokker! Men klæs- og provianttynnen nøtte det ikke å dræge inn. Ikke inn i svala en gang, unntatt sånt dokker treng daglig. Dokker får gjøre som vi — grave ei hule i skavelen bakom novva. Svala må vi så likevel rydde når vi begynne med lina, om vi ikke skal stå ute med eginga. Det va no det, du!

— Da e det i orden? Takk skal dokker ha!

Han gikk.

Men snart var han tilbake med kameratene sine, som hurtig og greit fant seg til rette, uten å være Monssa-laget til gremmelse. Og da karene fra *Vesisaari* først hadde fortært hva de lystet av fiskegryta og leverkummen, var det ennå så mye restmat at *Raisi*-gjengen blei nærpå fullmet.

De takket med å finne frem en brennevinskagge.

Jaako hadde lagt seg i øverkoia, og kjente seg ør. Alt var fugleskrik, storm og skrål nå under vårfisket. Havet var bølger og skum, — var drefs og rokk og strøm og

stormvær. Og Havningberg var en overdynget søppelplass, under hor-der av menneskelig maur. Ikke et eneste sted fantes ei duftig høyløe eller et stille skogholt — ikke så-pass som et landsens dass hvor man kunne gjeste den gode fred. Sånt som dass var ennå ikke opp-funnet i Havningberg. Hele været var en stinkende, rotete leir, tett inntil den slagmarka hvor mange av de som moret seg i kveld om dager eller uker skulle si farvel til den spøken som livet er. Og fordi alle visste at slett ikke alle skulle nå hjem med god eller dårlig lott etter endt sesong, falt det en usynlig skygge over dem i blant. For en kort stund vék latteren og den lystigheta som brennevinet jaget gjennom kroppen. Og stundom vendte mun-terheta bare nølende tilbake, etter at et storforlis eller en mindre men besk tragedie var blitt omsnakket.

Jaako lå og lyttet med ene øret på gløtt, mens tankene tumlet omkring

SAUTSO...

elva kaster seg vill og grå, er det tid for de andre ande- og gåseartene. En og annen sangsvanekan en da se mellomande og ta seg en hvil der elva roer seg og flyter stille.

Samene har fra gammelt av pleid jakte på ender om våren. Dette var sikkert en kjærkommen kostforand-ring etter en lang og hard vinter. På tross av jaktlovens forbud og strenge bestemmelser, har virksomhe-ten bare grepet om seg. I våre da-ger er det ikke lenger nøden og matmangelen som er drivkraten, men snarere et utslag av velferds-samfunnets overflod der uvertige unggutter kjører rundt med på-hengsmotorerr og plaffer ned for fo-te. Denne beskatningen er meget uheldig og skadelig, samtidig som den strider mot jaktloven. Livsfriske individer som har overlevet vinte-rens nåløye blir luket bort like før de skal forplante seg. I tillegg kommer en betydelig skadeskyting, der særlig de større og sjeldne gåsear-ter blir lidende.

Ennå ligger Altaelva og Sautsoda-len jomfruelig og intakt. Men ingen vet hvor lenge det vil vare. Å øde-legge dette vassdraget vil våre en skamplett for alle tider, og et vitnes-byrd om den største uforstand. Det får kort og godt ikke an å selge na-turgrunnet som gjennom umin-nelige tider har vært livsnerven for menneskene her nord, og det for noen skarve kilowatt.

på egne stier og stundom gjorde svingen helt sør til Kivikoski, Olli-kangas og Onkalo. Men da Aapo-far tok til å fortelle om Kraken, det helt ufattelige havdyret som gjorde sjøl en storkval til reine bansungen, da kjente Jaako det gamle, hemmelig-hetsfulle suget han hadde møtt fra Kalevala-sagnene der hjemme i ødeskogen. Suget fra historier som den om Vetehinen som på havsju-pet gjetet sin tusenhodete buskap, men av og til steig opp til havflata og skremte laus piss i buksene til fis-kerne.

Og unggutten fra barkebrøds-gården østafør Pudasjärvi støttet sitt brennevinsøre hode i ei hand som var sårprukken fordi den så uvant hadde dratt opp stortorsk, og han lyttet til det som blei fortalt rundt den osende tranlampa og tok det til seg gjennom ørene, med munnen åpen som om også den vil-le ha sitt. Og enda det alt lenge had-de vært i bua som var trekkfull bare ved golvet og vinduet, og enda brennevinet stadig brant i kinnene, kjente han streif av stor kulde langs ryggraden, på undersida av huden.

— Første gangen æ hørte om Kra-ken, snakket Aapo lavmælt, — sa æ at Herre Jumala som dokker lyg! Men så møtte æ han Johan Arnesa. Den som sa at *han* for med løgn, kunne like gjerne ha spøtta Vårher-re midt i ansiktet!

Han va gammel, han Arnesa. To ganga hadde han opplevd Kraken, sa han. Den ene gangen va da de le-ita etter fiskeklakka fanivold tel havs, han og en anna båt som va et støkke fremfor han. Kameraten rakk frem tel ei øy som det vokste sånn overlåg fin skog oppå. Dem gikk i land, bela båten og laga sæ varme for å koke mølja. Men så begynte det å stinke av svidd kjøtt. Som i helvetel! sa han Arnesa, enda han fremdeles va et støkke unna. Og just da va det at det hendte, det som va ufattelig.

Rettt fremfor auan demmes tok øya tel å søkke sæ i havet! Og så fort gikk det, at det liksom blei et fjerding-vidt holl der i havet, før sjøen strømmen tel og slo sammen i et berg av hav og himmelhøy sprøyt. Borte va både øya og kame-ratan våres, med fiskegryta, båten og alt samma!

— Andre gangen, fortsætta han Arnesa, va vi også mangfoldige mil tel havs, en masse båta i lag. Vi had-de hørt om en svær grunne langt ut i nord, bortafor all landkjenning. I ei hel uke hadde vi krauma værfast i

Akkarvika og prata skjit. Og så enas vi om at når det blei vær, så sku vi piskade prøve å finne den der even-tyrklakken.

Og så seilte vi, i lett austabris. Og klakken fant vi som etter mé. Og fisk, det fikk vi i massevis, enda vi låg opptil fjerdingen fra kvarandre. Men æ syntes hele tida at det blei så merkelig grunnare, for kvært slepp.

Da! Æ sei dokker, glunta, at vi fikk se nåt som ikke mange menneske-aua har hadd grua å se. Samme kor vi snudde oss, såg vi mot himmel-randa uhorvelige *klør* som grafsa mot skyan! De ligna på en måte forvridde kjempetrær, — men yt-terst på greinan va det negla så svære som en åttring! Det va et fælt syn, skal æ si dokker!

Vi skjønnte at det va Kraken vi had-de råka på. Det bruke bestandig å stå svære fiskestima fremfor kjef-ten tel Kraken. Men han blir søkka-nes irritert når den ene jarnsteinen etter den andre kommer stupanes ratt ned i blautryggen. Det e da den begynne å løfte sæ, for å ødelegge båtan.

Men så e det no heldigvis sånn, da, at den løfte sæ mye seinare enn den søkke sæ. To tel fire tima bruke den for å komme opp. Så vi rakk å komme unna. Vinden hadde vridd sæ nordlig, og ga bra bør inn tel Arviksand. Men så begynte havet å koke nord i himmelranda. Og før vi nådde fjæra, kom det rullanes nån bølge som løfta båtan himmelhøyt og slengte dem rakt opp på gress-vollen, ovafor fjærbuen!

Sånn va det han fortælte, han Jo-han Arnesa, som va en gudelig mann. Så dokker skjønne nok at æ for min del, æ foretrekke å fiske in-nafor synshold fra land.

— Det gjør æ og! tenkte Jaako der han lå i øverkoia med sine seksten år og kroppen en-nå halvfull av Raisi-tran. — Etter ka æ skjønne, kan det sannelig være spennanes nok, det også, stundom!

Dagen etter blei en nordfarer-ått-ring kastet rundt bare steinkastet fra flomålet nedafor bua. Tre mann omkom.

— Men det e ingen her som skyl-de på Kraken, noterte Jaako seg. s7 Heller ikke på *meriraukat*, draugen. Det e bare nåt som hende, daglig-dags. Som når soldata blir drept i krig.

Det e enslags krig, det her også.

(Fra fortsettelsen av «Svanevinger i nord»)